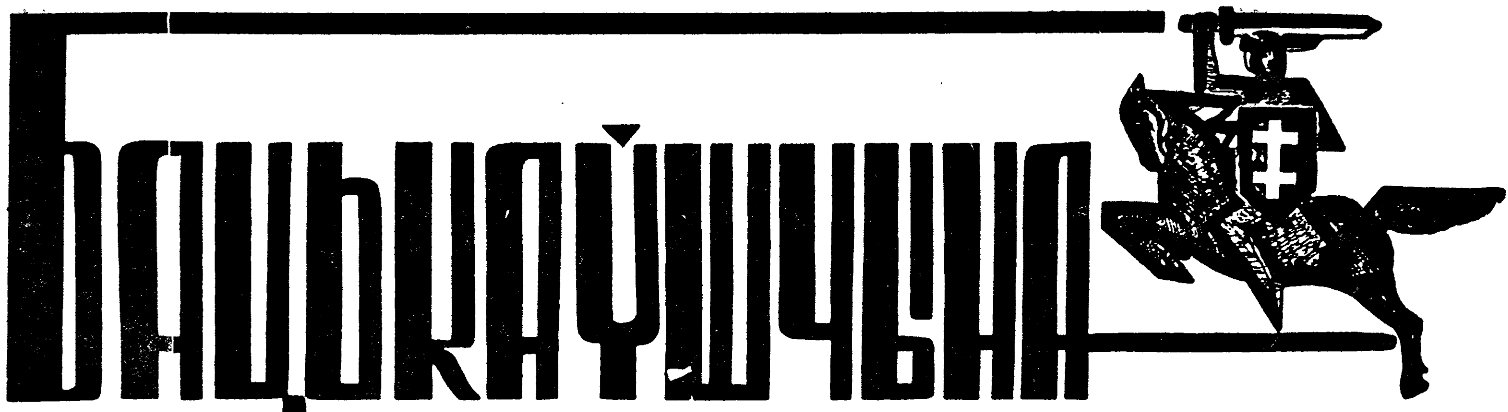

ГАЗЭТА ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ — ЦАНА 30 Н. ФЭН.

ВОРГАН БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНА-ВЫЗВОЛЬНАЙ ДУМКІ

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „BAĆKAUŠČYNA“ („VATERLAND“)

Herausgeber: Wladimir BORTNIK

Postadresse: Die Weissruthenische Zeitung „Baćkauščyna“ („Das Vaterland“), (13 b) München 19, Schliessfach 69.

Druck. „LOGOS“, Buchdruckerei u. Verl., G.m.b.H., München 19, Bothmerstr. 14

Цана: **Нямеччына:** на год. — 14,— м.; 6 м-цаў — 7,50 м.; 3 м-цы — 4,25 м.; **ЗША і Канада:** на год — 8,— д.; 6 м-цаў — 4,50 д.; 3 м-цы — 2,50 д.; 1 нумар — 0,20 м. **Ангельшчына й Аўстралія:** 39 шыл.; 21 шыл.; 12 шыл.; 1 шыл.; **Бэльгія:** 210 фр.; 120 фр.; 75 фр.; 5 фр. **Францыя:** 800 фр.; 450 фр.; 250 фр.; 20 фр. **Аргентына:** 80 пэз.; 45 пэз.; 25 пэз.; 2 пэз. **Перасылка л[illegible]іцкай поштай каштуе падвойна. Падвойныя нумары каштуюць падвойн[illegible] Паадзіночныя нумары газэты разам з «Каласкамі» ўважаюцца за падвойныя.**

Банковае конто: Zeitung „Baćkauščyna“, Konto Nr. 357-125, Bay. Hypotheken- u. Wechselbank, München.

LE JOURNAL BIELORUSSIEN „LA PATRIE“ | DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „DAS VATERLAND“ | THE BELORUSSIAN NEWSPAPER „THE FATHERLAND“

№ 8 (543) — Нядзеля, 19 лютага 1961 г. — ГОД ВЫДАНЬНЯ 15

Сувэрэнная дзяржава ці фікцыя

У мінулым годзе ў выдавецтве Акадэміі навук БССР выйшла ў расейскай мове кніга «Беларуская ССР у міжнародных дачыненьнях». Адказны рэдактар — К. Кісялёў, цяперашні міністар замежных справаў БССР. На тысячы бачынках зьмешчаныя тэксты статутаў міжнародных арганізацыяў, сябрам якіх зьяўляецца і БССР, тэксты мірных умоваў з Баўгарыяй, Італіяй, Румыніяй, Вугоршчынай і Фінляндыяй, тэксты ратыфікаваных БССР міжнародных канвэнцыяў і тэксты розных пратаколаў. У ўступным артыкуле, у бальшавіцкім насьвятленьні, падаецца працэс фармаваньня й разьвіцьця гэтак званай беларускай савецкай дзяржавы і агляд ейных дачыненьняў зь іншымі краінамі.

Напачатку агульна адзначым, што ўводны артыкул да кнігі ня ўносіць нічога новага ў насьвятленьне гісторыі БССР. Паўтараюцца старыя бальшавіцкія хвальшаваньні й крамоўчваньні нявыгадных мамэнтаў, уласьцівыя ўсёй іншай савецкай прапагандовай літаратуры на гэтую тэму. Для ілюстрацыі — вось першы абзац артыкулу:

«Беларускі народ пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі ў выніку перамогі Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі ўпяршыню стварыў сваю нацыянальную сувэрэнную дзяржаву, стаўся паўнапраўным гаспадаром свайго жыцьця . . .»

Своеасаблівы юрыдычны статус БССР, створаны ў выніку двудушнай бальшавіцкай нацыянальнай палітыкі, зьяўляецца, усё-ж, цікавай праблемай з пункту гледжаньня міжнароднага права. У выніку гэтай двудушнасьці нутранапалітычнае палажэньне БССР зусім не адпавядае таму статусу, які вонкавы сьвет прызнае ёй у міжнародных дачыненьнях.

З аднаго боку, БССР уваходзіць у лік сяброў Арганізацыі Задзіночаных Нацыяў, навет як адна зь ейных заснавальніцаў. Паколькі-ж у АЗН могуць уваходзіць толькі сувэрэнныя й незалежныя дзяржавы, дык, з пункту гледжаньня гэтай найвышэйшай міжнароднай арганізацыі, БССР таксама зьяўляецца быццам сувэрэннай і незалежнай дзяржавай. У сваю чаргу, тэарэтычна гэта азначае, што ўсе дзяржавы-сябры АЗН, прызнаючы голас прадстаўніка БССР у АЗН паўнавартасным і раўнапраўным зь іхным уласным — як-бы парадаксальна гэта ні гучэла — таксама прызналі існаваньне беларускай дзяржавы. Іншая справа, што практычна заходнія дзяржавы «сувэрэннасьць» БССР ацэньваюць паводля ейнага фактычнага палажэньня.

Аб фікцыі сувэрэннасьці й незалежнасьці БССР сьветчыць ня толькі той факт, што гэтак званыя дзяржаўныя ворганы БССР ня маюць тэй аўтаноміі ў кіраўніцтве нутраным жыцьцём краіны, якой у вольным сьвеце часта карыстаюцца звычайныя правінцыі унітарных аднанацыянальных дзяржаваў. Аб фікцыі сьветчыць таксама і савецкая тэорыя, калі яе супаставіць з запраўдным палажэньнем і канкрэтнымі фактамі.

Гаворачы аб сувэрэннасьці БССР, савецкія крыніцы спасылаюцца звычайна на наяўнасьць уласнай канстытуцыі БССР, асобнага дзяржаўнага гімну, сьцягу, асобных дзяржаўных ворганаў, а таксама на права ўтрымліваць дыпляматычныя дачыненьні зь іншымі дзяржавамі і, зразумела, на гэтак званае права свабоднага выхаду з СССР. Аднак гэтыя вонкавыя адзнакі і дэкляратыўныя заявы яшчэ нічога не гавораць аб запраўдным палажэньні БССР у сыстэме СССР.

Навет паводля тэорыі савецкага міжнароднага права, сувэрэнная дзяржава — гэта тая, якая мае найвышэйшую дзяржаўную уладу ўнутры краіны, у сваіх міжнародных дачыненьнях зьяўляецца поўнасьцяй незалежнай ад якой-небудзь іншай улады і ўсе свае нутраныя й вонкавыя справы вырашае паводля свае ўласнае волі. У якой меры гэтае акрэсьленьне дзяржаўнай сувэрэннасьці савецкім міжнародным правам адпавядае праўнаму палажэньню БССР? Зусім відавочна, што ніводная з гэтых адзнакаў сувэрэннасьці не падыходзіць да БССР, бо і ўнутры краіны і ў сваіх міжнародных дачыненьнях яна поўнасьцяй залежыць ад цэнтральнай улады СССР. Унутры — БССР ня мае права мець ні свайго незалежнага заканадаўства, ні асобнага незалежнага бюджэту, ні арміі, ні, навет, уласнай пошты. Усе пастановы прымаюцца ў Маскве, а ўлада гэтак званых дзяржаўных ворганаў БССР абмяжоўваецца да выконваньня на месцы дырэктываў маскоўскага цэнтру. Такое-ж палажэньне і ў галіне міжнародных дачыненьняў. «Міністар замежных справаў» БССР Кісялёў добра ведае, што ён ня можа зрабіць ніводнага кроку бяз згоды міністра замежных справаў СССР.

Падпарадкаванае палажэньне БССР у сыстэме СССР можна добра прасачыць на практыцы падпісваньня міжнародных пагадненьняў і ўмоваў. БССР, як ведама, асабліва на працягу апошніх год падпісала шмат міжнародных канвэнцыяў ці пагадненьняў агульнага характару, якія не ўскладаюць вялікіх і канкрэтных міжнародных забавязаньняў і якія могуць быць падпісваныя не абавязкова дзяржавамі, а й асобнымі міжнароднымі арганізацыямі. Затое БССР не бярэ ўдзелу ў падпісваньні умоваў-кантрактаў, якія, паводля міжнароднага права, могуць быць падпісваныя толькі міжнародна прызнанымі сувэрэннымі дзяржавамі. Прытрымліваючыся гэтага прынцыпу, савецкая канстытуцыя ў артыкулах 14а і 18а права падпісваць умовы-кантракты прызнае толькі для СССР, як адзінага запраўднага сувэрэна краіны, і гэтым самым афіцыйна сьцьвярджае падпарадкаванае і залежнае ад цэнтру палажэньне саюзных рэспублік, у тым ліку і БССР.

Возьмем канкрэтныя прыклады. Ведама, што пагадненьні аб устанаўленьні або зьменах дзяржаўных граніцаў якой-небудзь сувэрэннай краіны належаць, у першую чаргу, да кампэтэнцыі гэтай дзяржавы. Аднак умовы аб савецка-польскай граніцы з 1945 і 1951 гадоў былі падпісаныя бяз удзелу БССР і УССР. У гэтых умовах нідзе навет не гаворыцца аб граніцах БССР або УССР, а толькі аб граніцах СССР. Праўда БССР і УССР бралі ўдзел у падпісаньні мірных умоваў з Баўгарыяй, Італіяй, Румыніяй і Фінляндыяй. Пасьля гэтага, нармальна, мусіла-б ісьці ратыфікацыя падпісаных умоваў вярхоўнымі саветамі БССР і УССР. Аднак гэтага не адбылося. Вярхоўны савет СССР ратыфікаваў за ўсіх . . . Таму, магчыма каб унікнуць «лішніх» камплікацыяў, да падпісаньня мірнай умовы з Аўстрыяй у 1955 годзе БССР і УССР наагул ня былі дапушчаныя.

Яшчэ адзін прыклад. Кажная сувэрэнная дзяржава мае права абменьвацца дыпляматычнымі прадстаўнікамі зь іншымі дзяржавамі. Аднак, да гэтага часу мы ня чулі, каб у Менску быў хоць адзін замежны дыпляматычны прадстаўнік. Мала таго, калі у 194[illegible] годзе урад Вялікабрытаніі запрапанаваў абмяняцца сваімі дыпляматычнымі прадстаўнікамі зь Кіевам і Менскам, дык урад СССР, пакінуўшы гэтую прапанову без адказу, фактычна адкінуў яе.

Што, апрача прапаганды, застаецца перад аблічцам гэтых фактаў ад «сувэрэннасьці» БССР? Таму адказному рэдактару кнігі «Беларуская ССР у міжнародных дачыненьнях» — «міністру» Кісялёву мы хацелі-б зрабіць адну вельмі істотную прапанову, загадзя моцна сумляваючыся, што ён яе выканае. Заміж расьпісвацца аб тым, як прадстаўнікі БССР на міжнародных форумах выступаюць у вабарону свабоды й незалежнасьці народаў Азіі і Афрыкі, выступіць раз у вабарону свабоды й незалежнасьці самога сябе і рэпрэзэнтаванай ім «рэспублікі».

А. З.

Сёе-тое

Пакуль што відаць адно красачкі, а ягадкі пасьля будуць. Але й красачкі тымчасам прыгожыя. Маецца наўвеце прэзыдэнт Кэнэды. У сваіх яшчэ ня так шматлікіх дагэтуляшніх прамовах ён заўсёды стараўся пераканаць Амэрыканцаў, што палітычнае палажэньне надта сур'ёзнае, што час не працуе на іхную карысьць, што патрэбна большае ахвярнасьці й г. д. Калі новаму прэзыдэнту ўдасца пераканаць Амэрыканцаў у неабходнасьці ахвярнасьці як удома, так і для пашырэньня свабоды, тады шмат праблемаў будзе разьвязаных. Маскоўскі Молах, антынародны ў сваей аснове, будзе мець адрэзаныя шляхі для далейшага паняволеньня іншых народаў.

Прэзыдэнт Айзэнгаўэр шмат часу прысьвячаў гольфу й больш надаваўся на сымбалічнага манарха, чымся на амэрыканскага прэзыдэнта. Ягоная бязьдзейнасьць прыелася была людзям, што глядзелі на Амэрыку як на збаўленьне. Кэнэды зьяўляецца сьвежай і жаданай зьменай. Нельга чакаць хуткіх і надзвычайных пераменаў у амэрыканскай палітыцы. Будуць спатканьні зь Мікітам, меншыя й большыя крывулі ў палітыцы, а слова «мір» будзе скланяцца нязьлічоныя мільёны разоў. Але добрыя пачаткі прынясуць некалі й плёны. Амэрыканцы, прывыкшыя да мяккага жыцьця, нарэшце мо пачнуць усьведамляць, што цывілізаваныя барбары з другога боку акіяну, дай ім адно вольную руку, пачнуць хутка дабірацца й да іхнага горла. А за ўсьведамленьнем прыдуць дзеяньні.

✳

Яшчэ й сяньня ў вачох Палякаў і Расейцаў Беларусь гэта бедная, праклятая Богам пляма на зямлі, адно палескія балоты, бяз культуры й зь нейкай адсталай мовай, завуцца людзі Беларусы таму, бо носяць белую вопратку, ядуць бульбу й іншыя нябыліцы. Тут менш істотным ёсьць тое, што за гэтую «праклятую Богам пляму на зямлі» Маскалі й Палякі вечна хапаліся за глоткі. Справа ў тым, што сяньня яны стараюцца пашыраць гэтую казачку аб Беларусі сярод заходніх народаў, у першую чаргу Амэрыканцаў.

Ня так даўно фірма Бруно выдала кружэлку беларускіх песьняў (кагадзе прыгадвалася аб гэтым у «Бацькаўшчыне»). Вось там на заднім баку вокладкі й паўтараецца казачка аб беднасьці Беларусі. Ня трэба гаварыць навет, што гэткае азнаямленьне зацікаўленага Амэрыканца зь Беларусяй прынясе нам шмат шкоды. Гэта, дарэчы, адзін із шматлікіх прыкладаў.

Як-жа мы мусім рэагаваць на гэта?

Трэба пісаць у музычную фірму й тлумачыць ім, што шкодзяць самі сабе, бо людзі, асабліва беларускага паходжаньня, прачытаўшы проста абразьлівыя інфармацыі, купляць кружэлак ня будуць. Гэта найлепш паможа. Мо на другі раз, замест паклікаць якогась чорнасоценца — спэца па беларускаму пытаньню, фірма пастараецца заглянуць у аўтарытэтныя даведнікі.

✳

Палітыка гэта ня спорт, але ў Саветах і спорт падпарадкаваны палітыцы. Некалі Сосо ў Ялце здабыў для БССР і УССР месцы ў АЗН. Была гэта простая і ўдалая бальшавіцкая палітыка. Сосо ведаў, што гэтак званыя прадстаўнікі ад БССР ніколі не асьмеляцца выступіць самастойна. Так было й так будзе. Прадстаўнікі «незалежнай і сувэрэннай» і роту не адчыняць без папярэдняй апрабацыі маскоўскіх гаспадароў. Іншая рэч гэта спорт. Пусьці тут, прыкладна, асобную беларускую каманду на Алімпіяду. Глядзі як могуць здабыць больш залатых мэдаляў і гонараў, чымся самі «старэйшыя браты». Вось і расхлёбывай тады. Аплявуха будзе, казаў той, дай Божа. Цэлы сьвет даведаецца пра Беларусь, як асобны, дужы й энэргічны на-

(Заканчэньне на 4-ай бачыне)

Прыяцелям і ворагам пад развагу

Звычайна тут на эміграцыі Расейцы-антыкамуністыя крыўдуюць, калі тэрміны «камунізм» ці «бальшавізм» спалучаюцца з расейскасьцяй. Ці-ж Расейцы, — кажуць яны, — не пакутуюць, як і іншыя паняволеныя бальшавізмам народы? Ці-ж расейскі народ не ненавідзіць камунізму таксама, як і іншыя? Можна пачуць і іншую аргумэнтацыю: Сталін — не Расеец, Хрушчоў таксама не; дык якая-ж можа быць мова аб расейскім камунізьме? Усё гэта, маўляў, выдумкі «сэпаратыстых», «расчленітeлей» . . .

У дачыненьні да гэтых «сэпаратыстых» міжволі кідаецца ў вочы пэўная аналёгія ў пазыцыі Расейцаў-антыкамуністых з аднаго боку, і «власть імушчых» у СССР — з другога. Ня будзем гаварыць тут аб 30-ых гадох, калі тэрор супраць гэтых нерасейскіх народаў дайшоў да таго, што навет нацыянальная эліта баялася ўжываць у штодзённым жыцьці родную мову, каб ня трапіць у катэгорыю «ворагаў народу» (дарэчы — **якога** народу? . .).

Але варочацца ў мінуўшчыну няма патрэбы. І цяпер бальшавікі заклікаюць змагацца із «зьлейшым ворагам» камунізму — гэтак званым «буржуазным нацыяналізмам», а дакладней — з патры[illegible] нацыянальнай сьведамасьцяй і імкненьнем да незалежнасьці нерасейскіх народаў. Возьмем, хоць-бы, «Голас Радзімы» — салодкі голас КГБ, прызначаны, як там ня раз паўтараецца, для «сумленных» эмігрантаў, «патрыётаў свае радзімы». Тут маем на ўвазе беларускі падгалосак гэтага «голасу». Калі пачынае ён гаварыць аб гэтак званых «нацыяналістых», ягоны салодкі сьпеў ператвараецца ў зьмяінае сыканьне.

Якое абвінавачаньне бадай найчасьцей высоўваецца ў дачыненьні да беларускай палітычнай эміграцыі? — Яна, маўляў, намагаецца пасеяць варажнечу паміж беларускім і расейскім народамі, стараецца адарваць Беларусь ад Савецкага Саюзу. На эміграцыі тое-ж самае паўтараюць Расейцы-антыкамуністыя, ставячы, фактычна, знак роўнасьці паміж Савецкім Саюзам і Расеяй.

Варта было-б спыніцца падрабязьней над гэтым пытаньнем і прааналізаваць «грахі», якія закідаюць нам Расейцы з аднаго і другога боку Зялезнай Заслоны.

Папершае — аб расейскасьці ці нерасейскасьці бальшавізму. Ня будзем тут заглыбляцца ў філязофскія разважаньні — глянем, як выглядае гэтая справа на практыцы. Згодзяцца з намі хіба ўсе, што важная тут ня форма, а зьмест. І вось зьмест гаворыць сам за сябе. Мы маем на ўвазе палітыку Крамля ў дачыненьні да нерасейскіх народаў свае імпэрыі. Знайшоўшы спрыяльны грунт і ўмацаваўшыся ў Расеі, бальшавізм пачаў свой крыжовы паход супраць нерасейскіх народаў былое царскае імпэрыі, якія ў міжчасе стварылі свае незалежныя, дэмакратычныя (у бальшавіцкай тэрміналёгіі — «буржуазныя») дзяржавы. Агнём і мячом апанаваўшы гэтыя народы, патаптаўшы выкарыстанае гэтымі народамі права на самавызначэньне, бальшавікі пачалі свой другі крыжовы паход — супраць самабытнасьці й культуры нерасейскіх народаў. І ці падабаецца гэта каму, ці не, у гэтым паходзе галоўнай зброяй зьяўляецца **расейскасьць.** У межах Савецкага Саюзу бальшавікі няспынна культывуюць паклоньніцтва перад усім, што расейскае. Гэтак званая сацыялістычная культура дапушчае толькі нерасейскую **форму,** але ня зьмест: ён ня выклікае ніякіх засьцярогаў і выключае абвінавачаньні ў «буржуазным нацыяналізьме» толькі тады, калі ён ня толькі «сацыялістычны» (у бальшавіцкім разуменьні), а расейска-«сацыялістычны». Інакш кажучы, расейскасьць — гэта адна з галоўных зброяў бальшавікоў у іхным намаганьні стварыць «савецкага чалавека».

Дапусьцім, што расейская культура і народ зьяўляюцца толькі прыладамі бальшавікоў у іхнай палітыцы. Але-ж тое самае можна сказаць пра былую [illegible] факт застаецца фактам, што (каб не заглыбляцца ў мінуўшчыну) вось цяпер, у нашы часы, расейскі паэта можа пісаць містычныя оды да «неаб'ятной матушкі-Русі», і ў гэтым бальшавікі не знаходзяць ні вялікадзяржаўніцкага расейскага шавінізму, ні хоць-бы расейскага «буржуазнага нацыяналізму» (пра такі мы наагул чамусьці ніколі ня чулі). Беларускі-ж паэта, калі й адважыцца прысьвяціць свой верш Беларусі, дык Беларусі савецкай, а ня проста Беларусі; апрача таго, ён не можа забыцца прыгадаць пры гэтым «вялікую савецкую радзіму». Як той казаў, лепш не жартаваць зь ліхам — чаго добрага, яшчэ прыпішуць пры нагодзе «буржуазны нацыяналізм» . . . Ды што тут далёка хадзіць — вазьмеце гэтак званы «дзяржаўны гімн» БССР. «Мы, Беларусы, з братняю Русьсю . . .» — у першым-жа радку. Бяз Русі — выбачце, чытачы — навет за гумно выйсьці ня пушчаюць . . .

Мы сьведама ўзялі прыклады дробныя, можа навет і другараднага характару. Яны, аднак, вельмі характэрныя. Гэта — вынікі бальшавіцкай «нацыянальнай палітыкі». Шмат тут можна было-б сказаць пра мэтанакіраваную русыфікацыю Беларусі, праводжаную бальшавікамі гэтак-жа, як калісьці царскімі губэрнатарамі. Зьмяніліся толькі мэтады. Некаторыя кажуць, што зьмяніліся і мэты: раней Беларусаў намагаліся зрусыфікаваць, каб зрабіць зь іх «істінно русскіх», а цяпер, маўляў — бальшавікі намагаюцца стварыць «новы тып савецкага чалавека», і русыфікацыя зьяўляецца толькі аднэй з прыладаў дзеля дасягненьня гэтай мэты. Можа яно і так — спрачацца ня будзем. Але, як нам здаецца, казлу даволі ўсяроўна, ці яго зьбіраюцца забіць на трэфнае, ці кашэрнае мяса: хоць мэтады і мэты розныя, але яго зьбіраюцца **забіць.** Калі-ж мова йдзе пра русыфікацыю, дык бяручы шырэй, мэта ўсё-ж адна і тая самая. У дачыненьні да Беларусаў яе выразна сфармулявала ўжо Кацярына II: «Дабы волком в лес не гляделі» . . .

Мы крыху адхіліліся ад нашай тэмы, але адхіленьні гэтыя былі патрэбныя, каб магчы паўней усьведаміць сабе адзін факт, які тычыцца бальшавіцкай імпэрыі: гэтак званы «сацыялізм» у Савецкім Саюзе прыймае што раз больш выразныя формы своеасаблівага **расейскага нацыянал-сацыялістычнага рэжыму** — своеасаблівага сацыялізму з расейскай шавіністычнай падкладкай.

Ці вінаватыя ў гэтым самі Расейцы? Пытаньне гэтае даволі складанае. Мы разгледзім яго ў нашым наступным артыкуле.

Ул. Немановіч

Пра культурную палітыку Масквы

(Працяг з папярэдняга нумару)

Спасылаючыся на савецкую «дэмакратыю», як ведама, адмовіліся на першых пачатках прыняць моўную рэформу ўрады Латыскай і Азэрбайджанскай ССР. Аднак што атрымалася? За падобныя «нацыяналістычныя ўхілы» першымі падпалі пад абвінавачваньне й чыстку ўрад і кампартыя Латыскай ССР. У выніку ў Латвіі «вычышчаныя» многія партыйныя й дзяржаўныя працаўнікі на чале з галоўным «буржуазным нацыяналістым» заступнікам старшыні Савету міністраў Э. Барклавам і першым сакратаром ЦК КП Калнберзінам. У Азэрбайджан навет была высланая з Масквы група спэцыяльных прапагандыстых для разгляду справы.

Пад гэтым ціскам Масквы быў склікаҗы IX пленум ЦК КП Азэрбайджану, які зьвярнае ўвагу на «праявы нацыянальнай абмежаванасьці ў вырашэньні моўнага пытаньня», а 26 лістапада 1959 г. Вярхоўны Савет Азэрбайджану ўжо прыймае новую пастанову пад назовам «Аб унясеньні зьменаў і дапаўненьняў у артыкул II Закону Азэрбайджанскай ССР 'Аб умацаваньні сувязі школы з жыцьцём і аб далейшым разьвіцьці сыстэмы народнае асьветы'». Апрача агульнай устаноўкі пра тое, што ў далейшым «бацькам даецца права вырашаць пытаньне, у школу зь якой мовай навучаньня пасылаць сваіх дзяцей», у гэтай пастанове-законе таксама зазначалася паводля аднаго шаблёну «. . . ідучы насустрач пажаданьням працоўных, неабходна ўсебакова палепшыць вывучэньне ў школах Азэрбайджанскай ССР расейскае мовы, якая зьяўляецца магутным сродкам міжнацыянальнага збліжэньня, умацаваньня дружбы народаў СССР, пышчапленьня ім багацьцяў расейскай і сьветавай культуры» і т. п. Разам з гэтым, як і ў Латвіі, у Азэрбайджане таксама была праведзеная чыстка, у выніку якой паляцелі з сваіх становішчаў першы сакратар ЦК КП Азэрбайджану К. Мустафаеў, сакратар ЦК КП і старшыня Вярхоўнага Савету Г. Джафарлі, старшыня Прэзыдыюму Вярхоўнага Савету I. Абдулаеў і многія іншыя.

Такім чынам, поўнае зьнішчэньне нацыянальных моваў нерасейск[illegible] СССР ужо пастаўленае на парадак дня нацыянальнае палітыкі Масквы й праводзіцца сілай закону й прымусу. Ведама, апошні свой крок Масква намагаецца абаснаваць так званым «агульным рухам да камунізму». Напрыклад, у артыкуле «Трыумф ленінскіх ідэяў дружбы народаў», зьмешчаным у юбілейным ленінскім нумары часапісу «Коммунист», А. Андрэеў цьвердзіў вясной 1960 году: «Усюды ў СССР цяпер пануе адзіная сацыялістычная эканоміка, культура, адзіная ідэялёгія марксізму-ленінізму. На гэтай аснове праходзіць усё большае збліжэньне нацыянальных культураў, выкоўваецца адзіная сацыялістычная нацыя». Калі прыняць пад увагу савецкае абазначаньне, што нацыя «ёсьць устойчывая супольнасьць людзей, узьнікшая на базе супольнасьці мовы, тэрыторыі, эканамічнага жыцьця й псыхічнага складу, які выяўляецца ў супольнасьці спэцыфічных асаблівасьцяў нацыянальнай культуры», дык да стварэньня «адзінай савецкай ці сацыялістычнай нацыі» застаецца толькі адзіны парог — супольнасьць мовы. Таму, апошняя моўная рэформа ў школах нацыянальных рэспублік прызваная быццам-бы запоўніць гэты недастатак.

Гэты факт намаганьняў Масквы скленіць «адзіную сацыялістычную нацыю» шляхам зьнішчэньня родных моваў нерасейскіх народаў і накіданьня ім расейскае мовы аб'ясьняецца тым, што быццамбы расейская мова ўжо з даўных часоў сталася «агульна-сацыялістычнай», мовай «сацыялістычнай культуры». Напрыклад, у сувязі з 20-годзьдзем прылучэньня Прыбалтыкі да СССР сакратар ЦК КП Латвіі А. Восс проста заявіў, выслаўляючы расейскую мову й нагаварваючы прыбалтыцкія народы пераняць гэтую мову, што яна «зьяўляецца мовай сацыялістычнай культуры, мовай самай прагрэсыўнай літаратуры й мастацтва, мовай самых высокіх дасягненьняў тэхнікі XX стагодзьдзя». Наагул, як цьвердзіць сяньня савецкая прэса, расейская мова — гэта мова «чалавечага генія», мова «людзкога шчасьця й свабоды». Паймення ў гэтым сэньсе гучэла вымушаная споведзь азэрбайджанскага пісьменьніка Мірзы Ібрагімава незадоўга пасьля ўспомненае чысткі ў Азэрбайджане. Ён пісаў у артыкуле «Язык братства»: «Расейская мова для нас сталася другой роднай мовай, безь яе выключана нашае змаганьне, наш усебаковы культурны рост . . . Ленінізм, які зьяўляецца вяршыняй людзкой думкі, вышэйшым дасягненьнем сусьветнай і расейскай культуры, упяршыню быў выкладзены на багатай і магутнай расейскай мове. Пры дапамозе гэтай мовы мы авалодваем усёперамажнную філязофію ленінізму, ейную глыбіню, пазнаём шляхі змаганьня за шчасьлівую будучыню людзтва».

Ці трэба напамінаць, што ўва ўсім гэтым захоўваецца [illegible] шавінізм, навет з налётам расізму, з аднаго боку, і прымусова-распачлівы крык нявольніцтва, з другога. Іначай ня можна выясьніць запазычаны ў «грузінскага друга» так званы дэвіз таго самага Мірзы Ібрагімава, што «расейская мова — родная для ўсіх нацменаў, яна прыбліжае нас да славы і можа прывесьці да несьмяротнасьці».

Як-бы там ня было, але згодна плянаў Масквы мовы нерасейскіх народаў засуджаныя на адміраньне. Як цьвердзілі ў пачатку 1959 году ўкраінскія лінгвістыя I. Беладзед і А. Мельнічук, працэс адміраньня гэтых моваў будзе праходзіць прыблізна наступна: а) шляхам перамяшаньня падсавецкіх народаў; б) шляхам запазычаньня нацыянальнымі мовамі лексычных і фразэалягічных асаблівасьцяў расейскае мовы; в) у выніку ўзрастаньня ролі расейскай мовы як прылады міжнацыянальных зносінаў; г) у выніку ўрастаньня расейскае мовы ў рэспубліканскі адміністрацыйныя ўстановы; д) у выніку ўзрастаньня ролі расейскае мовы як прылады разьвіцьця й апаваньня «сацыялістычнай» ідэялёгіі; е) у працэсе запазычаньня «менш разьвітымі літаратурнымі мовамі народаў СССР» сродкаў і вобразаў для свайго разьвіцьця ў «больш разьвітай расейскай літаратурнай мове»; ж) шляхам умацненьня вывучэньня расейскай мовы ў рэспубліканскіх школах; з) шляхам узмоцненага змаганьня з праявамі «буржуазнага нацыяналізму» ў моўным пытаньні.

Трэба дапускаць, што на аснове гэтага агульнага пляну Масквы восеньню таго-ж 1959 году кандыдат філялягічных навук Анатоль Аксамітаў вымушаны быў давесьці да ведама беларускага грамадзтва ў часапісе «Маладосьць»: «У нашыя дні, — пісаў ён, — калі гэтыя народы (беларускі, расейскі й украінскі — П. З.) жывуць адзінай дружнай сям'ёю і расейская мова зразумелая й вельмі блізкая Украінцам і Беларусам, як і іх родная, магчыма ў будучым зьліцьцё гэтых блізкародных моваў у вадну мову. Гэтая мова ўбярэ ў сябе ўсе багацьці й лепшыя якасьці ўсіх трох моваў. У сучасны момант беларуская мова разьвіваецца на шляху няўхільнага збліжэньня зь вялікай расейскай мовай». Праўда, далей Аксамітаў зазначае, што «ў гэтым працэсе было-б памылкова бачыць занепад беларускай мовы, бо якраз тут адлюстроўваецца найбольш поўнае й інтэнсыўнае яе разьвіцьцё», але гэта звычайнае пустаслоўе для адводу вачэй. Мы бачылі вышэй на прыкладах вышэйшых школаў БССР, як адбываецца гэтае «няўхільнае збліжэньне» — г. зв. звычайная падмена беларускай мовы расейскай, а наагул, што азначае «на шляху няўхільнага збліжэньня зь вялікай расейскай мовай»?

Для лепшага зразуменьня гэтага пытаньня, прывядзём тут настаўленьні першага сакратара ЦК КП Кіргізіі I. Разакова, якія ён даваў у травені 1960 году на зьезьдзе інтэлігенцыі рэспублікі. Паймення ён загадваў: «Міністэрству асьветы, абласным і раённым аддзелам народнай асьветы, дырэктарам школаў трэба прыняць усе неабходныя захады з тым, каб з пачатку будучага (г. зн. з 1960-61) навучальнага году расейская мова выкладалася бяз выключэньня ўва ўсіх школах рэспублікі. Трэба рашуча падняць якасьць выкладаньня расейскае мовы, дабівацца таго, каб выпускнікі сярэдніх школаў свабодна валодалі як размоўнай мовай, так і свабодна карысталіся літаратурай на расейскай мове.

Думаем, гэтае асьветчаньне не патрабуе каментараў. Тым часам, прадбачанае марксізмам паступовае адміраньне нацыянальных моваў і іх зьліцьцё ў вадну сусьветную мову на аснове ўзаемнага ўзбагачэньня й выкрышталізаваньня ў дадзеным выпадку ажыцьцяўляецца шляхам адміністрацыйнага скасаваньня нацыянальных моваў нерасейскіх народаў СССР і заменай іх расейскай. Адным словам, як у дзяля́нках палітычнай і культурнай, у галіне мовы таксама праводзіцца сьведамая палітыка русыфікацыі.

(Працяг будзе)

П. Залужны

Вымоўны прыклад русыфікацыі

У № 8 «Літаратуры і Мастацтва» за 27 студзеня 1961 году паявілася «Пісьмо ў Рэдакцыю» ведамага беларускага дзеяча ў Заходняй Беларусі зь перад апошняй вайны Янкі Шутовіча п. н. «Чаго мы чакалі», якое, як асабліва яркі прыклад нахабнай русыфікацыі, перадрукоўваем ніжэй поўнасьцяй:

«У Вільню (у савецкай газэце заўсёды пішацца «Вільнюс» — Рэд.) часта прыяжджаюць артыстыя Беларускай Фільгармоніі. Гэта вельмі добра. Мы ведаем, што ў нашых суседзяў-Беларусаў ёсьць багатая літаратура й музыка.

Нашы гледачы заўсёды зь вялікай цікавасьцяй знаёмяцца з дасягненьнямі беларускай савецкай культуры.

Але вось ня так даўно ў Вільні выступала брыгада Беларускай Фільгармоніі пад кіраўніцтвам М. Зорына. І каб на афішах ня было напісана, што гэта брыгада зь Беларусі, нашы гледачы так-бы й ня ведалі, зь якой рэспублікі яна прыехала. У рэпэртуары не было ўсё, акрамя беларускай музычнай і песеннай творчасьці. З музыкай і песьнямі савецкіх, рускіх і зарубежных кампазытараў, творы якіх выконваліся беларускімі артыстымі, нашы гледачы знаёмяцца ў выкананьні іншых калектываў. Да нас прыяжджаюць артыстыя й цэлыя калектывы з Масквы, Ленінграда, Кіява, з зарубежных краін. Яны знаёмяць нас зь песеннай і музычнай творчасьцю сваіх народаў. І нашы гледачы за гэта глыбока ўдзячныя ім. Але яны ня ведалі, за што дзякаваць беларускім артыстым, якія амаль нічога свайго так і не паказалі віленскім гледачом. А іншлі гледачы на канцэрт паслухаць ня тое, што слухалі ўжо ў выкананьні іншых гастрольных калектываў, а, іменна арыгінальны рэпэртуар.

На жаль, артыстыя ня спраўдзілі спадзяваньняў нашых гледачоў.

І яшчэ адно пажаданьне. Калі да нас прыяжджаюць гастрольныя калектывы ці салістыя, кажны зь іх у сваім рэпэртуары мае хоць адну літоўскую песьню ці музычны твор. І наадварот, кажны наш літоўскі калектыў вязе ў сваім рэпэртуары адзін-два творы таго народу, да якога едзе ў госьці. Гэта азнака братняй павагі.

Беларускія калектывы, якія прыяжджалі да нас, чамусьці ня прытрымліваюцца гэтай добрай традыцыі, аб чым таксама даводзіцца пашкадаваць».

Усякія камэнтары лішнія!

Маскоўскі анты-сэмітызм і беларуска-жыдоўскія дачыненьні

Газэта «Нью-Ёрк Гэралд Трыбюн» ад 25 студзеня г. г. зьмясьціла артыкул Мартына Бэрка «Дакумэнты Задзіночаных Нацыяў выкрываюць савецкі перасьлед Жыдоў». У вартыкуле падаюцца лічныя выпадкі зьмяшчаньня анты-жыдоўскіх артыкулаў у савецкай саюзнай і рэспубліканскай прэсе. Пытаньне анты-жыдоўскіх перасьледаў разглядаецца цяпер у Задзіночаных Нацыях, і неўзабаве савецкаму ўраду маюць быць афіцыйна пастаўленыя запытаньні ў гэтай справе. Пытаньне гэтае, бясспрэчна, актуальнае асабліва цяпер, калі новы ўрад у Вашынгтоне спрабуе палепшыць амэрыканска-савецкія дачыненьні.

У вартыкуле сп. Бэрка ёсьць справядлівыя нараканьні на савецкі рэжым за культываваньне антысэмітызму, але ёсьць таксама й несправядлівыя беспадстаўныя абвінавачваньні. Да гэтых трэба залічыць прыпісваньне Беларусі «спрадвечнага антысэмітызму», чаго ніколі на нашай бацькаўшчыне ня было.

Сп. Бэрк і іншыя аўтары, што выказваюцца на гэтую тэму, павінны высьцерагацца аднае кардынальнае непасьлядоўнасьці, якая бывае ў іх: калі яны цьвердзяць, што савецкая прэса й радыё знаходзяцца пад поўным і абсалютным кантролем партыйнага маскоўскага цэнтру — і гэткія цьверджаньні зусім праўдзівыя — дык трэба ўсьведаміць сабе раз назаўсёды, што без дазволу гэнага партыйна-расейскага цэнтру ў савецкай імпэрыі не пачынаецца ніякае кампаніі. Не пачынаецца асабліва такое кампаніі як анты-сэмітызм, што мае шырокае міжнароднае рэха. Выразная тэндэнцыя заходня-жыдоўскіх аўтараў ускладаць адказнасьць за праявы анты-сэмітызму на мясцовую беларускую прэсу, падказваючы гэтым вінаватасьць Беларусаў, а не маскоўскага цэнтру, спрычыняе толькі шкоду традыцыйна мірным і прыязным беларуска-жыдоўскім дачыненьням.

А. Будзіч

Ярылаў агонь

(Заканчэньне)

Дома Раманка выклікаў спалох. Маці аж перахрысьцілася, падумаўшы, што гэта Раманкава здань. І толькі тады, як пачула ўжо ягоны жывы голас, кінулася да яго.

— А сынок мой даражэнькі, а што-ж гэта з табой робіцца?

Схапіла яго, пацалавала разоў колькі ў твар, агледзела з ног да галавы, ня верачы, што гэта ён. Потым ужо, крыху ачуняўшы, пачала завіхацца зь ежай. Паставіла на стол тварог із сьмятанай, аладкі ў масьле, у чарцы мёд.

Зьявіўся бацька (ён, пэўна, пачуў ужо ў вёсцы, што Раманка дома).

— Во, сынок, прывандраваў усё-ткі, як захацеў есьці . . .

— І не з-за гэтага, — спакойна адказаў Рамусь.

— У старцох быў, — дадала Параска.

— Так і ведаў, што годны толькі да старцоў . . .

— Гэта ўсё твае байкі, — накінулася маці на Яхіма. — Забіў яму галаву гэтак, што пайшоў із старцамі . . .

— І шмат назьбіраў кавалкаў? — засьмяяўся бацька.

— Я кавалкі не зьбіраў, я песьні ды баляды зьбіраў!

Бацька зьбянтэжыўся.

— Цікавы ты ўсё-ткі, калі кінуў бацькоў і пайшоў зьбіраць песьні ды балясы. Але, лаза, дык мусіла-б пахадзіць па тваёй сьпіне ! . .

— Ну, ты ўжо так адразу за лазу! — усхапілася маці. — Добра, што здаровым вярнуўся!

Яхім задумаўся.

— Намеры добрыя, толькі ўчынкі благія. Калі ты гэтак зацікавіўся песьнямі, дык ці ты ня мог сказаць мне? Я табе накупіў-бы гэтых песьняў. У Гіршы іх шмат.

— Такія не прадаюцца, — адказаў Раманка. І потым, выйшаўшы з-за стала, і прыбраўшы адпаведную постаць:

«Зьнясілены князю запёрся ў замку,
Дружыну наўкола паставіўшы верную:
Рыцар стаяў у шатах на ганку,
Адвагу хаваючы ў сэрцы бязьмерную . . .»

— Далей і далей магу чытаць гэтак на памяць, яна даўгая, баляда пра Вітаўта!

— Не кажы нічога, сынок, адно сілкуйся аладкамі, — уламала маці.

Дзеці зьбегліся глядзець на Раманку, як на дзіва. Прыйшоў і Зенька, але цяпер сядзеў ужо абсалютна моўчкі. Бабы абкружылі Параску: — Ты, суседка, схадзі ў царкву й пастаў вялікую сьвечку! — Калі даведаліся, дзе Раманка быў, пачалася гамонка аб лірніках. Хадзілі яны заўжды ўтрох: той стары і сьляпы, зь сіва-зялёнымі космамі, пра якога ўжо крыху апавядаў Раманка. Ён сьпяваў магутным густым басам. Ува ўсім ім, ад вопраткі і да самой постаці, было нешта дужа старадаўняе, гомэраўскае: рысы твару буйныя, лоб высокі, магутны; пальцы рук, хаця, здаваліся і пакручаныя, вужластыя ад цяжараў жыцьця, але даўгія, артыстычныя валасы таксама даўгія, як у тых мужоў, якіх звычайна разьбяры вылеплівалі у будынках рэлігійнага культу. Ён быў сярод лірнікаў, як-бы правадыром. Праз плячо ў яго вісела на шырокім матузу шанька, у якую і складаліся дары. Другі — сухарлявы, крывабокі і блазнаваты. Ён ня меў па локаць рукі. Кажуць, што яго ў маладосьці зламілі на кражы і судзілі самасудам. Потым ён пакаіўся і пайшоў замольваць свае грахі. Сваю кухту, абцягнутую пасіненай скурай, ён заўжды трымаў на паказ. Увесь ён быў нейкі жылісты, напружаны, надарваны; непамерна вялікія вадзяністыя вочы глядзелі на ўсё па пакутніцку. І сьпяваў ён нейкім надтрэснутым пакутніцкім дыскантам, выклікаючы ў слухачоў жуду, боль і спачуваньне. Трэйці чалавек дробненькі, з слабенькім, амаль дзіцячым, але прыемным, галаском. Пры сьпяваньні на ягоным твару блукала ўсьмешка бязкрыўднага й гаротнага чалавечка. Гаспадыні ўсіх іх называлі Божымі людзьмі.

Лірнікі зьяўляліся ў вёсцы прыблізна раз у месяц, і Раманка даўно ўжо зацікавіўся імі, дармо што маці звычайна палохала раней бывала: «От, пачакай-жа, прыдуць старцы, аддам цябе ім!» У той-жа раз, ён, праўда, сядзеў за сталом і праглядаў свае кніжкі. Калі пачуў гук ліры і сьпевы за вакном, увесь настаражыўся, прыціх, стараючыся ўлавіць сэнс песьні. Але гэта яму ніяк не ўдавалася. А было відаць, песьні гэтыя вельмі цікавыя. Вось тады ён і навакыў далучыцца да старцоў. Схаваўшы кніжкі да шуфляды, ён ціханька выйшаў на двор, узяў з куросаньня тры яйкі і пайшоў на гасьцінец. Тут доўга сядзеў паміж камянёў могілак, якія ўпаміналіся ўжо ў вапавяданьні. Лес ціха шумеў і будзіў у Раманкі салодкія мары аб будучыні. Урэшце, пачуліся ціхія крокі па мяккай пясочнай дарозе. Ён вылез з свайго сховішча і выйшаў на гасьцінец. Упераддзе ішоў маленькі чалавечак, за ім кухцяк, а потым, трымаючыся за пярэдніх, стары лірнік. Раманка аддаў падрыхтаваны дар.

— Бог табе аддзякуе, — сказаў лірнік.

Раманка пайшоў за імі. Стары лірнік, часам у хадзе, даваў тон сваім сябром і пачыналася як-бы рэпэтыцыя. У некаторых выпадках ён папраўляў верш, або адкопваў у памяці новы і дадаваў да паэмы. Відавочна ён складаў іх і сам.

Часта стары лірнік скардзіўся:

— Вы ўсе шчасьлівейшыя за мяне, бо вы можаце бачыць усё наўкола. Хоць-бы перад сьмерцю адхінулася гэтая заслона з вачэй, каб пабачыць, які ён ёсьць цяпер, наш край ! . . .

☆ ☆ ☆

Які ён есьць — наш край?! Край ёсьць занядбаны, прыгнечаны. Божа мой, якая бядота, цемра! А быў ён некалі слаўны і сваім хлебам, і мёдам, і культурай, і свабодай — парадкамі сваімі. Міндаўг пісаў лісты да Ватыкану аб дараваньні свабоды і талеранцыі ўсім рэлігійным веравызнаньням. Гэта ў тыя часы, калі на кастрох палілі Галілея і Яна Гуса! У гэтым краю зьявіліся першымі на ўсходзе Эропы друкарні, кодэкс законаў, у якім гарантаваліся роўныя правы перад судом кажнаму чалавеку: «Тэж хочам і ўстаўляем і вечнымі часы маець быці хавана іж усе падданыя нашы, так убогія, як і багатыя, каторага роду колвек або стану былі-бы, роўна а аднастайным тым пісаным правам маюць суджаны быці . . .» Сто пяцьдзесят год няволі вынішчылі народны дух, зьмясілі зямлю, апаганілі культуру, а часткова пакралі і прысабечылі, забаранілі мову, патапталі нацыянальны гонар і навет павесілі «табу» на сьвятое ягонае імя — звацца Беларусам. Кастусь! — «З падшыбеніцы зьвяртаюся да вас!» О, Беларускі Крамвэлю! Пралітая табою кроў не прапала. І ўжо ня толькі старыя і асьлеплыя лірнікі апяваюць былую славу гэтага краю — народ уздымаецца, каб вызваліцца з аковаў! «Ваюй-жа, народзе, за свае правы!» Але! Божа мой, колькі працы! Непачаты край-акіяны працы! З чаго пачаць? З чаго пачаць, Божа мой! О, пэўна-ж, перш на перш з асьветы. Бацька ягоны, ужо стараваты Яхім, калі Раман прыехаў на адведзіны пасьля сканчэньня ўнівэрсытэту, сказаў: « — Сынок, не адрывайся ад сваіх! Яблык не павінен далёка адкаціцца ад яблыні. Ты тут нарадзіўся, дык і працуй-жа для свайго краю, для свайго народу! Ты ўжо не такі, якімі былі твае бацькі, не «Васілька Цёмны». Пачынай з асьветы! Так, пачынаць трэба з асьветы. Трэба давесьці людзям, што яны яшчэ нядаўна былі гаспадарамі на сваёй зямлі. Трэба прышчапіць ім павагу да сябе, да сваёй мовы, на якой надрукаваны найкаштоўнейшыя старадаўнія дакуманты і якая была ня толькі дзяржаўнай мовай, але і мовай на дварох князёў і арыстакратаў, мовай перадавых дзеячоў асьветы й культуры, ведамых на ўсю Эўропу, як Францішак Скарына, Леў Сапега і сотні іншых. Трэба выкараніць прыгнечанасьць,

Парадоксы Хрушчова

Калі звычайна ў кажнай заходняй дзяржаве ёсьць тры клясы, што дзеляцца паводля сацыяльнага становішча, дык у Савецкім Саюзе — дзьве, што дзеляцца паводля палітычнага становішча, гэта значыць кіруючая й кіраваная. Апошняя складаецца з работнікаў і сялянаў паміма таго, што інтарэсы вёскі й гораду былі й астаюцца рознымі. Ня гледзячы на штучнае ўтоесамліваньне вёскі й гораду пад шыльдай пралетарыяту, Масква сваю галоўную ўвагу зьвяртала на горад, паколькі на першым пляне стаяла пытаньне індустрыялізацыі СССР. Насельніцтва вёскі, да прыходу да ўлады Хрушчова, аставалася вонках увагі Крамля, ды й сам тэрмін «колхознік» ужываўся з пэўнай іроніяй і нясмакам.

Пасьля прыходу да ўлады Хрушчова кола савецкае палітыкі ў дачыненьні да вёскі павярнулася на 180 градусаў. Ад калгасьнікаў ня толькі вымагаюць, але й пачынаюць лічыцца зь імі. Калі цяпер прыймаючы «абавязацельствы» ня толькі павысіць прадукцыю сельскагаспадарчых культураў, але й будовы школаў і шпіталяў, поруч з подпісамі сакратароў партбюро й камсамольскіх арганізацыяў, стаяць подпісы савецкіх даярак і сьвінарак, дык гэта не таму, што Хрушчоў пачуў да іх раптоўную слабасьць і захацеў выпхнуць іх у людзі. Як прызнаўся сам Хрушчоў на пленуме ЦК КПСС 17-га студзеня, што ён сам быў пастухом, а вось народ і партыя пасталі яго на становішча першага сакратара ЦК КПСС і старшыні Рады Міністраў. Чаму стаўся раптоўны паварот савецкае палітыкі тварам да калгаснае вёскі? Каб адказаць на гэтае пытаньне, прааналізуем больш падрабязна ход разьвіцьця савецкае эканомікі.

Разбудаваўшы цяжкую прамысловасьць, здавалася-б, бальшавікі далі крыніцу даходу гарадзкому насельніцтву, а разам з тым і вышэйшы ўзровень жыцьця работнікам, а адначасна і збыт калгасам свае прадукцыі. У запраўднасьці-ж атрымалася адваротнае: цэны на прадукцыю гораду былі даступнымі, рэч іншая, што гэтае прадукцыі не ставала. Затое ізь сельскагаспадарчых прадуктаў хлеба заўсёды не ставала, а мяса, масла й малака зусім ня было, не гаворачы ўжо аб мясных ці кандзітарскіх вырабах, якія ў СССР і да гэтага часу зьяўляюцца рэдкасьцю.

Калі ў нармальных умовах горад трымае вартасьць грошаў, дык у Савецкім Саюзе горад зрабіў адваротнае. Работнікі грошы мелі, а купіць за іх ня мелі чаго. Такім чынам і атрымаліся чыста савецкія тэрміны: ня «купіць», а «дастаць»; не «прадаюць», а «даюць». Гэта ўсё з прычыны адсутнасьці на рынку ня толькі прадуктаў лёгкай прамысловасьці, але галоўна сельскагаспадарчых прадуктаў. Значыць, ня было праблемы мець грошы, а была праблема, дзе «дастаць» бульбы, гародніны, мяса й г. д. Мімаволі тут паўстае пытаньне: чаму-ж вёска не магла забясьпечыць патрэбаў гораду? Вёска знаходзілася тады і знаходзіцца цяпер у заняпадзе. Да гэтага спрычыніліся тры фактары:

1. Пры разбудове цяжкае індустрыі Крэмль ня кіраваўся патрэбамі абслугоўваньня ці задаваленьня попыту цывільнага насельніцтва на прадукты першае патрэбы, а сваімі чыста захопніцкімі тэндэнцыямі, характэрнымі хіба толькі Маскве. З гэтай мэтай разбудоўвалася індустрыя, якая мела перадусім або ваеннае або прапагандовае значаньне (Беламор-Балтыйскі канал, штучныя спадарожнікі зямлі, ракеты на месяц і г. д.). Ня маючы тавараў лёгкае прамысловасьці з прычыны адсутнасьці хвабрык, імпарт таксама не практыкаваўся з тыхжа самых прапагандовых мэтаў. Што-ж аставалася для савецкага чалавека апрача тых фантастычных абяцанак, якімі ўжо 40 год так шчодра надзяляе Масква падбітыя ёю народы? Хіба нічога, апрача стаяньня ў чарзе за хлебам ці камсою й чаканьня аднекуль нейкіх няведамых зьменаў.

2. Другая прычына часткава выплывае зь першае. Паколькі ўся індустрыя зьвернута на ўзбраеньне, сельскагаспадарчых машынаў заўсёды не ставала. Калгасьнікі зь недахопу цягучае й працоўнае сілаў не маглі справіцца з пастаўленымі камуністычнай дыктатурай перад імі заданьнямі ў вытворчасьці сельскагаспадарчых прадуктаў. Да таго вялікая часьць мужчын зь вёскі былі накіраваныя ў Сібір на руднікі ці загатоўкі лесу як дармовая працоўная сіла, з загадзя падрыхтаваным кляймом ворага народу, а моладзь зноў часткава знаходзілася ў арміі, а часткава ў розных школах тыпу Ф. З. О., таксама як бясплатныя работнікі. У калгасах-жа асталіся жанчыны й дзеці і з калгаснай гаспадаркай, зусім зразумела, без дапамогі машынаў справіцца не маглі.

3. З момантам ліквідацыі прыватных гаспадарак і арганізаваньня калгасаў, селянін страціў усялякую зацікаўленасьць працаваць у дзяржаўных маёнтках на ненавісную яму дзяржаву, ня маючы з гэтага абсалютна ніякае асабістае карысьці. З гэтага-ж моманту пачынаецца пасыўны супраціў вёскі ў дачыненьні да камуністычнае ўлады.

У рэзультаце гэтага сельская гаспадарка апынулася ў катастрафальным стане, за што пасыпалася каменьне на сакратароў абкомаў, крайкомаў ды й ня мінула некаторых першых сакратароў рэспубліканскіх ЦК. Як ведама, Масква ніколі ня прызнавалася да зробленых ёю памылак. Частка адказнасьці за такі стан сельскае гаспадаркі лягла на Сталіна (зразумела, пасьля ягонае сьмерці!), частка на Бэрыю (пасьля ягонага арышту), а часткава, проста, прамаўчвалася. Зусім ня выключана, што й Хрушчову прыдзецца адказваць.

З прыходам да ўлады Хрушчова вёска ў сілу абставінаў пачала паволі выплываць на першы плян. А ў апошнія гады, дык і зусім на кажным пленуме разьбіраюцца пытаньні крутога ўздыму сельскае гаспадаркі й электрыфікацыі Савецкага Саюзу, як галоўныя галіны савецкае эканомікі на сяньняшні дзень.

Хрушчоў пачаў сваю «эру» з кукурузы. Паводля яго, кукуруза павінна была памагчы найболей танна і з прысьпешаным тэмпам падняць сельскую гаспадарку ці хоць-бы выцягнуць яе з таго катастрафальнага стану, у якім яна знаходзілася тады і... да сяньняшняга дня.

Да гэтага часу кукуруза сябе не апраўдала і можам быць больш як пэўнымі, што ў будучыні яна не апраўдае ўзложаных на яе надзеяў Хрушчова. І гэта з наступных прычынаў: крамлёўскі «непамыльны папа» загадаў сеяць кукурузу ня толькі там, дзе яна расьце — на поўдні СССР, але і ў заходняй ягонай частцы. Кукуруза ніколі не радзіла, а тымбольш не дасьпявала ў Беларусі ці Прыбалтыцы. Каб выканаць накінуты Масквою плян ды не папасьці пад абстрэл самога Хрушчова, а ў меру магчымасьці ўтрымацца на становішчы першага сакратара для пасеваў кукурузы адпускаюцца найлепшыя землі, угнаеньні й найбольшая частка працоўнага часу й працоўных рук. У рэзультаце гэтага занядбоўваюцца іншыя сельскагаспадарчыя культуры, як нпр., у Беларусі пасевы лёну, канопляў, бульбы й г. д. Для прыкладу возьмем Беларусь, якая здала дзяржаве ў 1950 г. — 30 мільёнаў пудоў збожжа, а у 1960 г. ўсяго 11 мільёнаў пудоў. Атрымала збожжа ад дзяржавы ў 1950 г. 5 мільёнаў пудоў, а ў 1960 г. — 28 мільёнаў пудоў (гл. «Комсомольская Правда», 22 студзеня 1961). Вось рэзультат «кукурузнае» палітыкі Хрушчова на Беларусі!

Пасевы кукурузы ў Савецкім Саюзе рэалізуюцца на корм, а гэта значыць, што галоўная ўвага Хрушчова зьвернутая на падняцьце ўзроўню жывёлагадоўлі, каб такім чынам забясьпечыць гарадзкое насельніцтва мясам, малаком і маслам. Іначай, колькі-б разоў ён не мяняў грошаў — вартасьць іхняя будзе заўсёды адказваць цэнам чорнага рынку. Вось тут знаходзіцца ключ савецкае прапаганды: дагнаць і перагнаць Амэрыку ў прадукцыі мяса, масла й малака.

Паколькі галоўная ўвага Крамля зьвернута на прадукты жывёлагадоўлі, дык і на першы плян пачалі выцягвацца тыя, ад каго гэтая прадукцыя залежыць у першую чаргу. Такім чынам у калгаснай вёсцы ўтварыліся штучныя дзьве клясы» сьвінаркі, даяркі з аднаго боку й «радавыя» калгасьнікі з другога. Такія парадоксы могуць мець месца толькі ў Савецкім Саюзе, дзе пастух кіруе дзяржавай, маючы неабмежаваную ўладу й ня маючы над сабою ніякага кантролю.

Ул. Сьцяблевіч

КНІЖНАЯ ПАЛІЦА

«Беларуская Моладзь» № 8

Згуртаваньне Беларускае Моладзі ў Амэрыцы (ЗБМА) ўжо трэйці год выдае свой ілюстраваны квартальнік «Беларуская Моладзь». Свае заданьні часапіс вызначае гэтак» а) быць для моладзі крыніцай ведаў аб Беларусі й беларускім народзе; б) быць арганізацыйным лучнікам беларускае моладзі на эміграцыі; в) памагаць узгадоўваць моладзь на добрых Беларусаў і грамадзянаў; г) прышчапляць моладзі замілаваньне да роднага слова.

Часапіс «БМ» распаўсюджваецца галоўна ў Задзіночаных Штатах і Канадзе. Ён рассылаецца таксама й па іншых краёх Захаду — усюды, дзе жывуць маладыя Беларусы.

Апошні восьмы нумар «БМ» прысьвечаны Калядам і Новаму Году з багатым разьдзелам хронікі з культурнага й арганізацыйнага жыцьця беларускае моладзі ў Амэрыцы.

З часапісу відаць, што нашая моладзь вялікую ўвагу прысьвячае мастацкай самадзейнасьці. Відаць гэта ня толькі з хронікі. Гаворыць пра гэта й абвестка пра вялікі (228 балонак) Беларускі Песенны Зборнік, складзены кампазытарам Міколам Куліковічам, а выдадзены аддзелам ЗБМА ў Кліўледнзе.

Паведамленьне аб выхадзе ў сьвет ды заахвочаньне набыць і пашырыць беларускі сьпеўнік суправаджаецца няўмірушчымі словамі Янкі Купалы:

Зазьвіні ты, як звон, і удар, як пярун,
Песьня наша, як воля, магучая!
Хай крыўдзіцель дрыжыць, як падбіты каршун,
Хай нясуцца ў сьвет рэхі грымучыя!

У справаздачным артыкуле пра 9-ты зьезд ЗБМА гаворыцца аб традыцыйным цесным супрацоўніцтве Згуртаваньня з украінскімі арганізацыямі моладзі ды аб удзеле ЗБМА ў міжнацыянальным Эўрапэйскім Інстытуце, што займаецца ўзгадаваньнем моладзі эўрапэйскіх уцекачоў.

З часапісу даведваемся, што ЗБМА бярэ таксама дзейны ўдзел у амэрыканскім нацыянальным жыцьці. Гэтак, прыкладам, апошні нумар «БМ» паведамляе пра ліст, высланы ЗБМА ў Белы Дом напярэдадні леташніх выбараў амэрыканскага прэзыдэнта. У тым лісьце беларуская моладзь пісала пра патрэбу большае зацікаўленасьці з боку Амэрыкі долям паняволенага расейскім камунізмам беларускага народу. У часапісе апублікаваны таксама й адказ на гэны ліст міністэрства замежных справаў з Вашынгтону. У вадказе гаворыцца: «Белы Дом пераслаў нам копію вашага ліста, прысланага нядаўна ў гасподу Прэзыдэнта для азнаямленьня нас з паглядамі вашае арганізацыі. Мы ўдзячныя вам за выказаньне сваіх паглядаў — на іх узятая ўвага адпаведнымі аддзеламі міністэрства».

Квартальнік «БМ» значную ўвагу прысьвячае беларускай гісторыі. У часапісе зьмяшчаюцца гэрбы старых беларускіх местаў, фатаграфіі беларускіх нацыянальных рэвалюцыянераў, іхныя біяграфіі. У кажным нумары часапісу даюцца артыкулы з цыклю «Старэйшыя малодшым». У іх падаецца гісторыя вызвольнага змаганьня нашага народу за сваю дзяржаўную незалежнасьць. У апошнім восьмым нумары «БМ» зьмешчаны ўспамін А. С. «Калісьці ў Менску». У артыкуле апісваецца вялікая нацыянальна-ўзгадавальная работа з моладзяй, якую праводзілі ў Менску ў часы Першае сусьветнае вайны беларускія пісьменьнікі й навуковыя дзеячы, як Ядвігін Ш., Язэп Лёсік, Аркадзь Смоліч, Уладыслаў Галубок, Зьмітрок Бядуля й інш. Вельмі цікава апісваецца сустрэча з Максімам Багдановічам і першае чытаньне ягонае несьмяротнае «Пагоні».

«Беларуская Моладзь» частку сваіх матар'ялаў зьмяшчае ў вангельскай мове, каб маладыя чытачы маглі выкарыстоўваць іх у гутарках із сваймі амэрыканскімі сябрамі. Гэтак, у апошнім нумары зьмешчаны артыкул «Піянеры беларускага культурнага адраджэньня». У ім расказваецца пра беларускіх пісьменьнікаў і рэвалюцыянераў другое палавіны 19-га стагодзьдзя: Францішка Багушэвіча, Кастуся Каліноўскага, Ігната Грынявецкага, Няслухоўскага, Гурыновіча, Кастравіцкага.

Паангельску зьмешчана таксама паведамленьне аб тым, што тыя маладыя Беларусы ў Амэрыцы, якія маюць адслужваць амэрыканскую армію, могуць свой двухгадовы тэрмін адбыць на працягу шасьцёх месяцаў, калі яны ведаюць беларускую або якую-небудзь іншую славянскую мову. Падобныя весткі выдаўцы часапісу зьмяшчаюць вельмі ахвоча, бо яны падтрымваюць намаганьні ЗБМА замацоўваць і разьвіваць у сваіх сяброў веды аб сваім народзе й гатовасьць служыць яму ўсім, чым магчыма.

Я. Запруднік

прышчэпленую акупантам, вынішчыць забабоны, цемру...

Лютае сонца так нагрэла атмасфэру, што навет птушкі, спыніўшы свае сьпевы, пахаваліся пад кусты ў цянёк. Нагрэты пясок раскапанай Гарадзецкай гары быў гарачым і пабліскваў золатам пад сонечнымі промнямі. Зьвінелі заступы дзесятка работнікаў аб схаваныя ў груньце камяні. З напруджаным выглядам, седзячы на перавернутай уверх дном скрыні, Раман з увагай разглядаў здабытыя з пад зямлі чарапкі, абточаныя ў форме стрэлаў каменьчыкі, рэшткі зброі, і іншыя рэчы хатняга й культурнага ўжытку. На пярэднім пляне, у раскошных скураных ботах, якія ён асьцерагаўся замачыць у падглебавай вільгаці, таптаўся з рыдлёўкай Зенька. Зірнуўшы на яго, Раман усьміхнуўся й паклікаў да сябе:

— Ну, як, Зенька, знайшлі свой скарб?

— Ды ня відаць нешта, трасца на яго?

— Ну, ня хлусь — знайшлі...

— Ды не, далі бог — не, што-ж, я сабе яго забраў?

— Будзь удзячным. Ты паглядзі, колькі багацьця адкапалі мы тут! Некаторыя праляжалі пад зямлёй больш за дзьве тысячы год...

— У-га! Колькі-ж гэта будзе, калі мерыць на чалавечыя жыцьці? Здаецца, дужа даўгі кавалак часу.

— Ды калі лічыць на чалавечыя жыцьці, дык, ма быць, каля двух сотак, лічачы па сотцы на жыцьцё...

— А божачкі! Значыць не дзяды і прадзеды елі із гэтых гаршкоў, а нейкія там двохсоткавыя... Тут, навет, і не вада на кісялю!

— Дакладна падлічыў, — адгукнуўся Раман, з зьдзіўленьнем пазіраючы на Зеньку. — Каб табе ды школа, дык хоць у міністры, тварыць гісторыю...

— Ды я яе і так твару, бо без маіх рук вось вы і тут не абыйшліся...

У гэты час да іх падыйшла Сабіна, якая таксама прыймала ўдзел у экспэдыцыі.

— Хіба няпраўда? Вось хай яна пацьвердзіць, бо з табойжа разам прайшла ўсе навукі, — працягваў Зенька. — Разам хадзілі за сямнаццаць вёрстаў да шяолы, пазьней разам вучыліся ў месьце...

Праўда, Зенька, — згадзіўся Раман. — Народ творыць гісторыю, у тым ліку і ты. Але, народ мусіць і паважаць здабыткі сваёй творчасьці, сваёй гісторыі...

— Ты яму пакажы чортавы пальцы, — умяшалася Сабіна.

Раман падыйшоў да аднае із скрынь і падняў у ёй вечка.

— Во, бачыш, колькі іх было тут нахавана?

— А ніводнага! — катэгарычна адмовіў Зенька.

— Як, ты ўжо ня верыш у нячысьцікаў?

— Ды хто яго ведае, неяк вычхалася ўсё гэта із зьменай часу...

— А палец гэты ўсё-ткі яшчэ носіш у запазусе?

— Баба нажы ім точыць у хаце...

— А памятаеш, як ты мяне «пражыў» на Ярылавым агні?

Зенька сьмяяўся.

— Дык вось, ты ведаеш, што такое Ярылаў агонь? Гэта сьвяты агонь бога Ярылы, у якога верылі тыя людзі, што вось тутака жылі і рэчы якіх мы цяпер адкопваем!

— Ага, мой дзед яшчэ апавядаў, як тутака недзе на гары стаялі яшчэ сьцены іхнай бажніцы!

— Гэта магчыма, — згадзіўся Раман, падумаўшы.

Экспэдыцыя па раскопках у Гарадзішчах скончылася ў канцы верасьня, калі, звычайна, сьвяткуюцца дажынкі. Каб пакінуць аб гэтым памяць у народзе, Раман, як кіраўнік экспэдыцыі, загадаў прывезьці воз добрых дроў, падрыхтаваць сталы і лаўкі, прыдбаць бочку піва й вядро гарэлкі. У вёсцы былі закуплены парасяты, гусі, пара бараноў. На гэты баль былі запрошаны ўсе — і мужчыны і жанчыны — як суродзічы і аднавяскоўцы. Сабіна падпарадкавала сабе гаспадарчую частку, гэта значыць — падрыхтоўку да сталоў. Калі сьцямнела, запалілі кастры. Жанчыны мітусіліся каля іх з патэльнямі і чыгункамі, варучы і пражучы. У зоркавую ціхую высь падымаўся смачны пах падсмажаных кавалкаў. Калі закускі былі ўжо на сталох і пах ад іх, што падымаўся слупікамі разам з парай у гару, пачаў дражніць прысутных, Раман узьняў сваю шклянку, напоўненую шыпучай вадой, і прамовіў:

— Вып'ем, сябры і суродзічы, за хутчэйшае паўстаньне зь мёртвых нашага народу, нашай бацькаўшчыны, за тое, каб яна заняла належнае месца сярод іншых краін, і за тое, каб у ёй шчасьліва жылося чалавеку...

Воплескі заглушылі астатнія ягоныя словы. Калі шум улёгся, ён закончыў свой тост:

— Хай Ярылаў агонь натхніць нас на бліскучыя высілкі, каб усё гэта зьдзейсьнілася неўзабаве...

І тады высунуўся з натоўпу Зенька, з шклянкай піва ў руцэ.

— Дазволь-жа нам, наш выдатны суродзіч, падзякаваць табе за навуку, за тое, што ты раскрываеш нам вочы...

Пасьля першых-жа чарак і шклянак піва народ разьбіўся на грамадкі. Ніхто імі ня кіраваў і не камандваў. Яны самі сабе знаходзілі тэмы для гутарак і заняткі: адны сьпявалі, другія танцавалі пад скрыпку Раманавага дзядзькі Андрэя і жалейку Зенькі, які выказаў у гэтай ігры віртуознасьць, трэйція, асабліва моладзь, забаўляліся й скакалі каля кастроў. Нейкі дзяцюк узброіўся відэльцам і пустой патэльняй і такія адбіваў такты, што пары пусьціліся скакаць пад ягоную музыку...

* * *

І вось ён сядзіць у маленькай будцы нейкай заўральскай каменяломні. Сіберны вецер вые за будкай, злосна стукаецца ў дзьверы, кружыць пургой над адзіным вакенцам. Раман жывець тут адзін, як вартаўнік гэтае каменяломні. І дзень і ноч ён думае толькі аб адным: вось прыйдзе час, ён вернецца ў сваю каханую старонку і зноў возьмецца за тую працу, якую прыпыніў яму злосны лёс, гэтакі ўжо гэты Раман. Сядзіць ён і пазірае на выклееены на сьцяне фотамалюнак, на якім зьнятая ягоная апошняя экспэдыцыя па раскопках. Зялезная печка зырка пылае перад ім. На століку, зьбітым з звычайных няструганых дошчак, ляжыць невялікая скураная тэчка, якую яму вярнулі назад пры вызваленьні зь лягераў прымусовых працаў на «вольнае пасяленьне». У гэтай тэчцы старанна складзены ўсе дарагія для яго напамінкі аб каханай радзіме: сямейны патрэт, на якім ён зьняты разам з бацькам і маткай, пасьветчаньне аб сканчэньні «народнага вучылішча» у сваёй вёсцы, пасьветчаньне з залатымі літарамі аб сканчэньні «Выше-Начального училища» і дыплём аб заканчэньні вышэйшай асьветы з атрыманьнем навуковай годнасьці. А сярод іх, у васобным канвэрціку, кароценькая пісулька, зашмальцаваная рукамі ад вельмі частага даставаньня і зноў хаваньня, у якой было напісана:

«Любы і найдаражэйшы, мой Ромусь!

Можа гэтай пісульцы пашчасьлівіцца патрапіць табе ў рукі — перадаю яе цераз надзейных людзей. Цяжка, сэрца маё! Ня так цяжка гэтая катарга, як усьведамленьне таго, што перапынілі нашу працу, што чужыя людзі, жывучыя на нашай замлі, не дазваляюць нам рабіць таго, чаго мы хочам, ды яшчэ і жадаюць ад нас, каб мы абплёўвалі саміх сябе, свае традыцыі, культуру, мову, сваіх прашчураў. Ну, і пэўна-ж, цяжка для мяне наша разлука.

Варкута. **Навечна твая Сабіна.»**

(Канец)

Мікола Цэлеш

Фэльетон

Аб тым, як «родная партыя» даганяе й пераганяе

Не ад учарашняга загнязьдзіліся былі ці ў ваднаго чалавека сумлевы адносна посьпехаў «роднай партыі» ў даганяньні й пераганяньні Амэрыкі. Чуеш, што нормы выконваюць ды кажны дзень перавыконваюць, ад аднае сьвінаматкі па трыццаць шэсьць парасят маюць, даяркі надойваюць і перадойваюць, гнаяркі падчышчаюць і гэтак далей і г. д. Чуючы ўсю тую прапагандовую траскатню, здавалася-б, што ўжо набралі-ж такога імпэту й разгону, што калі дзе падарозе ў якую каўдобіну ня шлёпнуцца, дык абавязкова дагоняць. Але ўсё ня тое. Глядзіш і адстаюць. І чуеш зьверху лаянку «роднай партыі», а пасьля ўжо й ніжэй зьвяганьне большых і меншых цівуноў. І яшчэ больш натужваецца тады на самым нізе няшчасны прыгоньнік, яшчэ больш душыць шыю й забірае дыханьне мулкае ярмо.

Чуеш аб машынах. Кажуць, што едуць на самых першаклясных трактарах, калупаюць магутнымі экскаватарамі, адвозяць саракатонньімі самазваламі, мітусяцца на масквічох і волгах, ды як грыбы пасьля цёплага летняга дажджу растуць па рэках і лужынах розныя ДРЭсы. Коратка — ўсюды прагрэсы. З гэтага боку акіяну цяжкавата й разабрацца часам, хто й на чым ці на кім едзе. Адно — крычаць, што едуць. Хочаш вер, хочаш ня вер. Раз крычаць, што гоняць, а пасьля канца сямігодкі й вунь дзе нас усіх вольных ззаду пакінуць, дык хто вас ведае.

Каб у калгасьніка дзядзькі К. быў карацейшы язык і каб цётка, што паехала з Польшчы наведаць свае старыя мясьціны ў Бэсэсэрыі, не напісала свайму аднаму сябру на Захадзе, ды каб той сябра не падаў у «Бацькаўшчыну» вытрымак зь цётчынага ліста, нам яшчэ й доўга мо не адкрыліся-б вочы. Але-ж у тым то й балячка «роднай партыі», што ў дзядзькі К. даўжэйшы язык, чым належылася-б яму мець паводля партыйных інструкцыяў. Дык і даведаюцца добрыя людзі аб той мітрэнзе з дагонамі й перагонамі.

«Ды мы яшчэ нязгорш жывём, — гаварыў калгасьнік дзядзька К., які штодзённа мусіць турбавацца, адкуль заўтра зьявіцца ў рот скарынка хлеба, — каму ў калгасах найгорш, дык гэта коням. Ты бачыш, як яны выглядаюць? Інакш яно й быць ня можа. На полі яны нас выручаюць, работы ім хапае, бо цехніка стаіць — няма запчасьцяў. Шкада мне коней, — уздыхнуў дзядзька К. — Ня коні, а біткі — ледзьве ногі цягаюць».

Вось дзе яно шыла зь мяха наверх вылазіць. Значыцца, цехніка стаіць, бо няма запчасьцяў і ў калгасах найгорш коням.

Коні ўсіх выручаюць.

Няцяжка ўявіць сабе, у каго мусіла-б пазычаць вачэй «родная партыя», калі-б у сваей прапагандовай барабаншчыне ёй давялося перад добрымі людзьмі прызнацца, што асновай, на якой адбываюцца ўсе тыя мітусьлівыя дагоны й перагоны, зьяўецца к-о-н-ь. Магчыма, што «родная партыя» папярхнулася-б з сораму. Але хто ад яе таго чакае.

Дык паколькі, дзякуючы дзядзьку К. мы ўжо ўстанавілі «ісьціну» гэтак званага сацыялістычнага прагрэсу й ведаем, што перапрацаваны, заежджаны й зацяганы недакормлены Сіўка, Гняды й Вараны стаўся асноўным штурмавіком бастыёнаў камуністычнай будучыні ды вось-вось, згодна словаў самага найбольш роднага Мікіты Сяргеевіча, мае неўзабаве перакрочыць парогі ад сацыялізму да камунізму, давайце на пару хвілін пакінем на баку «ачагі» камуністычнай прапагандовай жыжкі й кінем вокам на цікавячы нас прадмет: як і чаму сяньня ў краіне «роднай партыі» конь мае такое пачэснае заданьне й вязе ці валоча на сваім схудзелым хрыбце асноўны цяжар «найбольш прагрэсыўнай з усіх прагрэсыўных».

Конь, як усім не ад учарашняга ведама, найбольш пачэсная й вартасная хатняя жывёліна. Ён і вязе й цягне й валоча і ўгнойвае ды й ці мала што іншае робіць. Конь, як далей таксама ўсім ведама, заваяваў сабе надта-ж трывалкае й ганаровае месца і ў гісторыі чалавецтва. Адно кіньце вокам на гістарычныя малюнкі, скульптуру, прыгадайце помнікі, якія вам давялося бачыць.

Як дзе які слаўнейшы ваяка, дык абавязкава на кані. Што й гаварыць, дзе быў-бы чалавек без каня, калі-б ад каменнага стагодзьдзя конь не захацеў вазіць на сваім хрыбце вояў, араць палёў, а намагаўся адно між зялёнай травіцы ўлегцы забаўляцца. Дзе, дазвольце спытаць вас, быў-бы сяньня цывілізаваны людзкі сьвет, калі-б ня конь?

У сэрцы Беларуса-селяніна ды й нагул Беларуса каню адведзены асабліва цёпленькі куточак. Пачынаючы хаця-б ад нашага нацыянальнага гэрбу, аб якім вялікі Багдановіч пісаў:

Ўсе лятуць і лятуць тыя коні,
Срыбнай збруяй далёка грымяць,
Старадаўняй крывіцкай Пагоні,
Ні разьбіць, ні спыніць, ні стрымаць.

- Якая, пытаюся вас, была-б Пагоня без каня?

Аб, тым, што конь быў, ды як відаць і цяпер ёсьць, у нас асноўнай цяглавой сілай на родных нівах, аб тым, што яго з пашанай прыгадваюць у народных песьнях, аб тым, што добрыя гаспадары некалі фарсілі добра дагледжанымі коньмі й пілнавалі іх, як свайго вока, аб тым, што й наагул гаспадара пазнавалі па ягоным кані, аб гэтым усім навет лішне й гаварыць. Але ўсё гэта было да часу, пакуль нарадзілася «родная партыя». Зьмянілася жыцьцё прыдушанага народу ды ўжо зусім зьніякавеў лёс каня.

Ёсьць розныя вэрсыі адносна таго, калі й чаму пачалі касурыцца на каня марксістоўскія вочы «роднае партыі». Казка апавядае, што яшчэ падчас галадоўкі ў трыццатых гадох Сосо выкінуў каня з крамлёўскага кабінэту, калі здыхлаты Сіўка прыйшоў прасіць харчавых картак. — Трактары маю! — загрымеў дыктатар. — яны цяпер будуць мае палі араць. Вон здыхляціна!

Іншыя цьвердзяць, што у марксістоўскіх вачох «роднае партыі» зусім падупаў у той час, як самая партыя была прыціснутая да сьцяны ды чатырохногі яе ня выручыў. Гэта калі вусаты гэрой грамадзянскай бальшавіцкай вайны разбазарыў пад Кіевам у часы «ацечасьцьвеннай вайны» ня толькі сваю коньніцу, але й паўмільённую «доблестную», ды калі зрабіў у фроньце вялікую дзірку, ды праз тую дзірку наехалі паглядзець, што робіцца каля Харкава й Растова, гэта тады паклікаў Сосо да сябе амаль легэндарнага гэроя й заехаў яму ледзь ня легэндарную аплявуху. Ад таго часу, як відаць, ня толькі пайшла ў нябыт будзёнаўская коньніца, але й зрабіўся пастаянным ахвярным казлом у марксістоўскіх вачох «роднае партыі» носьбіт усіх гэтых няшчасьцяў партыі — конь.

Як і калі ды чаму конь так пасьлізнуўся ў Бэсэсэрыі, нам бліжэй няведама. І адгадываць не пачнем. Вунь з гэнага боку людзі маюць на такія кудлатыя праблемы шмат казённага часу. Прысьвяціць хоць мінімум увагі гэтай улзячнай справе прапануем бэсэсэраўскім гісторыкам, што ў сваей новай трохтомнай гісторыі будуць разматываць крывуліны таго, як беларускі народ цэлае сваё жыцьцё імкнуўся да ўзьяднаньня з «братнім вялікарускім» і — бобікам-літаратарам, што нядаўна пачалі калупацца каля пошукаў вытокаў соцрэалізму ў беларускай перадкастрычніцкай літаратуры.

Адчуваючы вялікія сымпатыі да перапрацаванага й недакормленага бэсэсэраўскага каня, з камічнай усьмешкай даводзіцца прыглядацца да заклапочаньня «роднай партыі». Дзядзька К. кажа, што конь недакормлены й ледзь ногі валочыць таму, што «калі не палавіну, дык трэйцюю частку аўса пушчае „на бок" магазынер — і яму жыць трэба». Гэта ясна. Там дзе блат, хабаршчына й зладзейства, ды «родная партыя» цалюсенькі час штурхае, каб даганялі й пераганялі, інакш і быць ня можа.

Ды было-б усяго яшчэ паўбяды, каб Гняды мусіў рабіць толькі за сябе. Але-ж уявіце, якая ў тым конская віна, што сацыялістычная «самая перадавая» індустрыя, ня можа настарчыць для трактароў запасных часьцяў і што цехніка стаіць? Што вінаваты Гняды? І вось хмыліцца на гэны адзін ці другі бязьдзейны на полі трактар зацяганы й недакармлены конь. Ды мусіць на сваім, нагадваючым шкілет, хрыбце ўсю «родную партыю» ды й меншых і большых цівуноў-капаў у тых дагонах і перагонах да прагрэсу валачыць. Адно калгасьнікам спагадлівым сэрцы баляць.

І як тое сталася, што дагэтуль самая мудрая «родная партыя» ня ськеміла, што конь можа абыйсьціся й без аўса, які «на бок пушчае магазынер» і што прысьпяшыць тыя дагоны й перагоны можа. Гэта-ж узважце — адно сьмяхоцьце, братцы. Як то маглі дагэтуль не дадумацца?

Вунь на днях давялося нам бачыць у бэсэсэраўскім часапісе старшыню калгаса, які на грудзёх сваіх дзесяць (падумайце — аж дзесяць!) бляшак-мэдаляў рэклямаваў. Уявіце, як чалавек мусіць душыць і падганяць прыгонны народ ,каб аж дзесяць «роднапартыйных» бляшак здабыць!

А ці «родная партыя» не падумала над тым, што й коням бляшкамі можна імпэту паддаць. Чаму-ж не? Як-ні-як, а папробаваць можна. Катораму выдатнейшаму, калі дзе сьпераду ўжо месца на ардэны ня хопіць, дык можна з тузін на хвост начапіць. Можна-ж спэцыяльныя конскія з маленькімі шорхавачкамі зрабіць. І уявіце-ж толькі, як гэта было-б пацешна. І «роднай партыі» была-б карысьць і народу. Можна-ж для коняў перадавікоў-ударнікаў і тытулы ўвесьці. Прыкладна — Роднапартыйны Перагоншчык, або Усесаюзны Цяглавік. Аб тытулах прапановаў «роднай партыі» падаваць ня будзем. Там ізноў-жа бобікі-казёньнікі з другога боку маюць на гэта шмат часу.

І вось як вам падабаецца такое? Цягне, вылазячы, як той казаў, із сваей худой скуры, калгасны плуг здыхлаты, масай ордэнаў сьпераду й ззаду абчэплены, Роднапартыйны Перагоншчык, Усесаюзны Цяглавік, Носьбіт Хрушчоўскай Конскай Працоўнай Прэміі, Дваццаць Чатыры Разы Ардэнаносец Сіўка. Што хвастом па дакучлівых насякомых не махне, дык прычэпленыя да хваста ардэны «роднай партыі», ажно бражджаць- заходзяцца ад захапленьня. Якая гэта цудоўна — натхняючая «карціна» для тварцоў соцрэалістычнай літаратуры! Які глыбокі «ачаг» для інхных натхненьняў! І якія новыя й шырокія гарызонты адчыняюцца для збыту працоўных ардэноў, для павялічэньня ліку гэрояў «сацыялістычнай працы», ды якія бязьмежныя палі для тварцоў соцрэалістычнай літаратуры. І самае найважнейшае, ды й не апошняе: — як ямчэй паімчацца да прагрэсу ўсе тыя здагоны й перагоны! Ня ўсьпееш і агледзецца, як Амэрыка з-заду за хвастом Гэроя-Сіўкі астанецца.

Вось дзе прост-напраст геніяльная ідэя для вас, таварышы з «роднай партыі». Чаму-б не папробаваць, пытаюся? Згода?

Ну дык давайце! Гайда!

М. К.

Сёе-тое

(Заканчэньне з 1-ай бачыны)

(Заканчэньне з 1-ай бачыны)

род. Што было-б, прыкладам, на апошняй 17-й Алімпіядзе ў Рыме, калі-б Беларусь выступала самастойнай? Імя нашай бацькаўшчыны красавалася-б вышэй Францыі, Ангельшчыны, Швэцыі, Фінляндыі, Нарвэгіі, Аўстрыі й дзясяткаў іншых. Іншае, калі здабыткі Беларусаў запісаны на карысьць агульнага маскоўскага крывасмока.

Гэта ўсім добрым людзям ясна. Адно нейкі І. Аўсішчар прабуе зрабіць чорнае белым (гл. «Голас Радзімы», № 94 (479). Ён палемізуе з Аркадзем Будзічам, што пісаў у «Бацькаўшчыне» п. заг. «Палітыка ў савецкім спорце».

Аўсішчар паўтарае, што «ўсе народы нашай краіны аб'яднаны ў вадзіную дружную сям'ю». Ага, чулі. Там-жа ў «обшчым кацялку» ёсьць і «незалежная й сувэрэнная». І далей: «У каманду Злучаных Штатаў Амэрыкі, якая выступала на Алімпійскіх гульнях, таксама ўваходзілі людзі розных нацыянальнасьцей. А каманда Вялікабрытаніі ўключала прадстаўнікоў Англіі, Шатляндыі і Ірландыі». Гэтага мы ня чулі. Вось дзе цымус!

Ані Шатляндыя, ані Англія (часьць Вялікабрытаніі) ці Паўночная Ірляндыя ня ёсьць «незалежнымі й сувэрэннымі», навет паводля глузду «роднай партыі». Дык грош цана такому параўнаньню.

Дэградацыя беларускай каманды на алімпійскіх гульнях да ўзроўня, а то й ніжэй, маскоўскай ці ленінградзкай, гаворыць сама за сябе. Маскоўскія рабаўнікі рабавалі наш народ зь ягоных здабычаў і рабуюць. Усім добрым людзям гэта даўно ясна й нічога новага тут бобік Аўсішчар ня выдумае.

*

Аўтару гэтага артыкулу даводзіцца моцна чырванець за перадчасны камэнтар у справе правакацыйнага бальшавіцкага верша «Грэх на сэрцы цяжкі», зьмешчанага ў № 70 «Голасу Радзімы» і падпісанага «М. Кавыль». Спадара Кавыля перапрашаем і астаемся з пашанай.

Міхась Козыр

АБАВЯЗКАМ КАЖНАГА БЕЛАРУСА ЁСЬЦЬ ЧЫТАЦЬ, ПАШЫРАЦЬ І ПАДТРЫМЛІВАЦЬ «БАЦЬКАЎШЧЫНУ».

Зь беларускага жыцьця

XII-ы Зьезд Згуртаваньня Беларусаў у Канадзе

У днях 28-29-га студзеня сёлета адбыўся ў Тароньце XII-ы Зьезд Сяброў і Дэлегатаў Згуртаваньня Беларусаў у Канадзе. Акрамя мясцовых сяброў, былі й дэлегаты ад аддзелаў з Садбуры й Лёндану і ад новаствоpанага аддзелу ў Монтрэалі.

Зьезд пачаўся адсьпяваньнем «Беларусь наша маці-краіна». Вёў яго сп-р Г. Барановіч, а сакратараваў сп-р А. Маркевіч. Ад мясцовага сэктару Рады БНР Зьезд вітаў сп. мг-р А. Грыцук.

Грашовы абарот ЗБК ў мінулым годзе быў 6 917 дал. 79 ц.; з гэтага палова выпадала на прыход, а другая на расход. Уступаючы старшыня сп. М. Ганько зацеміў, што фактычна грашовы абарот перавысіў 15 тыс. даляраў. Справа ў тым, што ў вабарот ня ўлічваліся грошы, выдаткаваныя на вечарыны ў БРГЦ, на пікнікі, ані таксама пакрыцьцё гэтых расходаў; адно ўлічваўся чысты прыход зь імпрэзаў, якіх было звыш дваццаці.

У справаздачах з працы аддзелаў выявілася, што жыцьцё ў іх плыло ўжо даволі нармальным і ўцёртым шляхам акрамя хіба монтрэальскага, які адно становіцца на ногі. Колькасьць сяброў у арганізацыі значна павялічылася й ёсьць усе перадумовы, каб расла далей.

Прысутныя выразілі вялікае задаваленьне тым, што нарэшце пакладзеныя добрыя пачаткі між вялікай беларускай калёніяй ў Монтрэалі. Першая калядная імпрэза зь ялінкай для дзяцей і танцамі для ўзрослых мела там вялікі посьпех. Людзі, як відаць, ёсьць зацікаўленыя беларускім нацыянальным жыцьцём. Аддзел мае плян зрэалізаваць у бягучым годзе куплю грамадзкага дому. Гэтага ім ад душы жадаем.

Меў чым пахваліцца й лёнданскі аддзел, хаця сяброўка сп-ня Л. Рагуля зрабіла гэта па сваей ініцыятыве. Належачы да згуртаваньня канадыйскіх жанчын зь унівэрсытэцкай асьветай, яна пры дапамозе іншых сяброўак арганізацыі атрымала дазвол ад лёнданскай адукацыйнай рады і сяньня ў пачатковай школе вучыць малых дзетак беларускіх танцаў. У час, аб якім сп-ня Л. Рагуля гаварыла, вучыла яна Крыжачка. Гэткім чынам, хоць пакуль што й сьціпла, Беларусы даюць і свой уклад у канадыйскую культуру.

Із справаздачаў вынікала, што найслабей стаялі культурна-асьветныя справы. У гэтым найменш віны тых дзейнікаў ЗБК, што хацелі працаваць, а найбольш бацькоў дзетак, якіх яны не хацелі пасылаць у беларускую школу, з-за свае нясьведамасьці. І калі гаварыць ужо аб бацькох, дык мы-ж ведаем, што ворагі нашы вечна дзяўблі нам аб нашай ніжэйшасьці, адсталасьці і г. д. Людзі й сяньня яшчэ не ачунялі. Эміграцыйныя арганізацыі могуць адно часткова направіць зробленую шкоду й то пры добрай волі зацікаўленых. І такім чынам кульгае справа із школкай для малых дзетак, кульгае й тая для падрастаючых і для моладзі. А асыміляцыйны працэс ня спыняецца. Ці ня час арганізацыі па ўсіх аддзелах самую асноўную ўвагу прысьвяціць якраз справе навучаньня беларускай мовы нашых дзяцей. І калі трэба пачаць з апрацоўкі нясьведамых ці неахвотных бацькоў дык і на гэта трэба знайсьці раду.

Найбольш увагі ў дыскусіях над справаздачамі ўступаючай Галоўнай Управы прысьвечана было суадносінам ЗБК зь Беларускім Нацыянальным Аб'яднаньнем. Як ведама, да гэтага часу гэтыя дзьве арганізацыі ў Торонта супольна ладзілі сьвяткаваньні нацыянальных гадавінаў, быў створаны г. зв. каардынацыйны камітэт і добрыя людзі меркавалі як-бы пашырыць добра пачатае супрацоўніцтва. І тут, як ня дзіва, на перашкодзе станула ці то грамадзкая нявыpабленасьць некаторых ці навет брак добрай волі. Із свайго боку XII-ы Зьезд ЗБК выразіў гатовасьць далей супрацоўнічаць ня толькі з БНА, але і зь іншымі зацікаўленымі беларускімі арганізацыямі на мясцовых грунтах, адно каб тыя не манапалізавалі сабе агульных здабычаў. У гэтай справе была аднагалосна прынятая Зьездам рэзалюцыя. Канкрэтна гаварыла яна, што ў супольных нацыянальных урачыстасьцях ЗБК-БНА функцыі ў вядзеньні акадэміяў такія, як старшыня, дакладчык і інш. маюць чаргавацца.

Пасьля ўдзяленьня з падзякай абсалюторыюм уступаючым ворганам Згуртаваньня выбраныя новыя ў наступным складзе:

Галоўная Управа: Старшыня — М. Ганько, сябры, што мелі падзяліць функцыі на паседжаньні пасьля Зьезду, наступныя: мг-р А. Грыцук, Г. Барановіч, А. Маркевіч, Кулеш, Н. Чорная і Н. Сільвановіч.

Наглядная Рада: В. Жук, Я. Чорны, Л. Жураўскі.

Сяброўскі Суд: А. Протас, К. Акула і Вольга Грыцук.

У плян працы ўведзены былі і мерапрыемствы для пашырэньня беларускіх газэт, часапісаў і кніжак. ЗБК мае зарганізаваць раз у год месяц беларускае кніжкі, кіёскі ў грамадзкіх будынках і памагаць беларускім выдавецтвам на эміграцыі ў мабілізацыі фінансавых сродкаў. Будзе зьвернутая й большая ўвага на зборкі сродкаў для дапамогі патрабуючым Беларусам выгнаньнікам у Заходняй Эўропе, пераважна інвалідам-вэтэранам у Нямеччыне.

Аднагалосна прынята пастанова аб падвышшэньні сяброўскіх складак ЗБК, што дагэтуль былі 50 цэнтаў, да аднаго даляра на месяц.

Зьезд закончыўся ў нядзелю 29-га студзеня а гадз. 6-й вечарам адсьпяваньнем беларускага нацыянальнага гімну.

У сыботу вечарам у залі Грамадзкага Цэнтру адбылася вялікая вечарына. Прысутных было вельмі шмат і было, як кажуць, цесна ды пацешна.

М. К-р

АД РЭДАКЦЫІ

У 43-ім нумары «Бюлетэню» галоўнае ўправы БАЗА (сьнежань, 1961 г.) зьмешчанае гэткае асьветчаньне: «У сувязі з надрукаваньнем у газэце «Бацькаўшчына» ад 27 лістапада 1960 г. зацемкі «Ад Рэдакцыі» да «Пытаньняў, парушаных сп. К. Мерляком», сябры галоўнае ўправы Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня ў ЗША выказваюць свой пратэст супраць зьмяшчэньня на бачынах газэты «Бацькаўшчына» зацемкаў, якія абніжаюць аўтарытэт старшыні БАЗА, выбранага правамоцнымі дэлегатамі 8-га Кангрэсу БАЗА, а гэтым самым — і аўтарытэт самое арганізацыі».

У сувязі з гэтым рэдакцыя «Бацькаўшчыны» хоча яшчэ раз выясьніць, што яна таксама «супраць зьмяшчаньня на бачынах газэты зацемкаў, якія абніжаюць аўтарытэт старшыні БАЗА, ... аўтарытэт самое арганізацыі» і, дадамо яшчэ, палітычны аўтарытэт нашае эміграцыі наагул. Галоўная ўправа БАЗА, зусім правільна разумеючы палажэньне справы, павінна была-б дзеля гэтага больш дбаць, каб тыя зацемкі, што прысылаюцца ў «Бацькаўшчыну» афіцыйна ад імя цэлае арганізацыі, а так-жа лятучкі, пісаныя прыватна, а падпісаныя ад імя БАЗА, былі больш прадуманыя з глядзішча аб'ектыўнае карысьці беларускаму нацыянальна-вызвольнаму руху, а ня былі-б выяўленьнем пэўных амбіцыяў аднае асобы, што часова апынулася на становішчы старшыні галоўнае ўправы БАЗА ды выкарыстоўвае гэтае становішча для сваіх асабістых палітычных разрахункаў.

Рэдакцыя «Бацькаўшчыны»

ПАПРАЎКА

У № 6 (541) «Бацькаўшчыны» ў артыкуле «Сёе-тое ў правай калёне зьверху трэйці, чацьверты й пяты радкі былі надрукаваны наступна:

«Родная партыя мусіць разьмінулася ў поглядах на беларускі народ з калішнімі **ягонымі** хаўрусьнікамі».

Гэтыя тры радкі маюць чытацца наступна:

«Родная партыя» мусіць разьмінулася ў поглядах на беларускі народ з калішнімі **ейнымі** хаўрусьнікамі.

М. К-р

Беларускі тыднёвік палітыкі, культуры і грамадзкага жыцьця.

Выдавец: Уладзімер Бортнік

РЭДАГУЕ КАЛЕГІЯ

Артыкулы, падпісаныя прозьвішчам або ініцыяламі аўтара, не заўсёды выражаюць пагляды Рэдакцыі. Незамоўленыя рукапісы назад не зварочваюцца. Рэдакцыя адказвае на лісты толькі пасьля далучэньня паштовае маркі або міжнароднага паштовага купону.